

ISTEN ÉS EMBER

I.

Az új világ emberében új, felfogás, új látószög, új magatartás van fejlődésben, növekvésben, mind önmaga, mind a világ, az élet, mind az Isten felé.

„Akkor új eget és új földet láttam” (*Jel* 21, 1). Benne élünk most is — ezen a világon, ha más értelemben is. És aki hisz a Gondviselésben, annak a zsoltárossal azt kell gondolnia: „Hálát adok neked örökké, mert te cselekedted ezt, és reményelek a te nevedben” (51, 11). „Szóljon ki-ki igazat felebarátjával; az igazság és béke törvényei szerint ítéljetez kapuitokban... Szeres- sétek az igazságot és békességet” (*Zak* 8, 16, 19). Ez benne az út, a fejlődés, az állandó erkölcsi emberi feladat.

Vannak, akik ezen az úton egészen a múlthoz tapadnak és kétségbe- esnek annak a pusztulásán — mintha Isten ígéje csak akkor, abban a kör- nyezetben, az akkori adottságok között élhetne továbbra is. Ezek élettele- nebbé merevedtek. Vannak, akik egészen a jövő felé fordulnak, elfogultan, egyoldalúan, csodaváróan, mintha az Isten csak a jövődő ígéreteiben jö- hetne el hozzánk, az emberiséghez: ami volt, az semmit sem ér, ami volt, az pusztuljon el mindenestől, végleg. Ezek elveszítették a történeti érzéküket, azt a tényt, hogy az ember a történelemben is fejlődik, mint ahogyan egyéni élete növekedésében is fejlődik. És ezek egy kicsit, mintha a saját cselekvé- süknek, az ember munkájának nagyobb jelentőséget tulajdonítanak, mint az Isten erejének és hatalmának, és mintha az Istent önmagukkal akarnák pótolni. Türelmetlenséggel és sokszor kíméletlenséggel.

E két véglet között az árnyalatok sokasága van, ami az ilyen alakuló, forrongó korban — az egyház életében is — még jobban megmutatkozik és kiütközik. A pozitívumunkat kell adnunk a világnak, az életnek, az embe- reknek. Az új világnak is, az új embernek is. Ezekhez is éppen olyan közel áll az Isten, Krisztus Urunk megváltó műve, mint a régiekhez. „Ime én ve- letek vagyok mindennap, a világ végéig” (*Mt* 28, 20).

A szeretet küldetése és ereje sürget minket. Minél nagyobb a világos- ság, annál nagyobb mellette az árnyék. A szeretet fénye azonban csökkenti, elenyésztí az árnyékokat. Nem az árnyékot kell nekünk néznünk és nem ezen kell aggódnunk és szomorkodnunk, hanem a fényt, ezt kell növelnünk, en- nek kell örülnünk, és ez az örömünk, ez a lelkületünk mindig növeli majd bennünk a krisztusi fény látóhatárát is. És mindig messzebbre viszi az ár- nyakat és mindig csökkenti is őket. A fény felszívja az árnyat. És ez az életnek egészségesebb és a hithez méltóbb menete. Ez az erős optimizmus, ami az Istenre, az ő akarására, az ő erejére, az isteni reménységre épül, nem emberi utópiákra, amik azonban még mindig jobbak és emberibbek, mint a pesszimizmus és az emberi nihilizmus, amikkel sem az embert, sem az életét előbbre nem vihetjük.

Pozitív aszkézist: a földi valóságokat komolyan venni; mindenki és min- den felé nyitottnak lenni, ami bennük jó; nagyobb szabadságot biztosítani; az embert „felnőttnek” venni; emberi szolidaritást, békességet és testvéri- séget, a szeretet egyességét teremteni: mindezek szép, de nem könnyű fel- adatok és felelőségek. Állandó mindennapi feladatok és felelőségek, ami- ket életbe kell beleöltöztetnünk, beletördelnünk, mert általában nem men- nek ezek könnyen — nem pedig fellengős szavakba, frázisokba, amiknek hallatára máris borsószik a mai ember háta.

Nem megy semmi sem, ami emberi, egyszerre és simán. Az új formák és új valóságok, tartalmak csak lassan, több-kevesebb melléfogás után alakulnak ki. Csak az lenne itt az elítélendő, akiben rossz a szándék és ezért terem a törekvése rosszat. Vagy a makacssága, amivel tévedéséhez tűzön-vízen keresztül ragaszkodnék. Az sem elítélendő, az is természetes, hogy aki megszokott valamit, ahhoz — különösen, ha már jól benne van a korban is — ragaszkodik. Engedni kell neki. Ő már nem képes újrendezni egész világképét. De nem is szükséges ez. A magáéval is üdvözülni fog.

A mai ember is éhes az Istenre. Még akkor is vele foglalkozik, ha bán-tani akarja. Fantom ellen józan ember nem hadakozik. Lehet, hogy sohasem jut el hozzá, de valami hiányzik neki, és nem tudja, hogy ez a valami, valaki, maga az Isten. Az Isten, aki nemcsak úgy, mellékesen játszik szerepet az életünkben, mint egy tényező, például a mindennapi kenyérünk, a tudomány, a gazdaság, a politika, a technika stb., hanem mindezeket átjárva, mindezekben is, egész életünket átölelve, énünk legmélyére leereszkedve: mint állandó küzdelmünk, kételkedésünk, keresésünk, reménységünk, boldog megtalálásunk, nyugtalanságunk, szívár elhagyatottságunk, kiteljesedésünk, feleletünk és békességünk, lelkünknek és életünknek súlypontja, ami szilárd, a mi számunkra, és édes, mint a mindenség zenéje.

Ehhez azonban nem elegendők pusztán az „új”, a „modern” szavak, bár ezek is szükségesek, hogy az örök igazságok tartalmát, lényegét közelebb hozzák hozzánk, ismertebbé és barátságosabbá tegyék. Ezekben azonban túl kell mennünk, túl kell jutnunk.

Az Isten mindig ugyanaz, és mindig éppen olyan közel áll az emberhez, mint akármikor. Hogy a mai ember mégis nehezebben, vagy kevésbé veszi észre? Mert világképében egyéb dolgai határozottabbak, világosabbak, biztosabbak lettek, mint régen, és elveszik a kilátást messzebbre, illetve lekötik a figyelmét, megelégszik csak velük, és nem néz túl azon, ami közvetlenül körülveszi. Pedig minél nagyszerűbbek és lenyűgözőbbek az ember dolgai, annál nagyszerűbb és lenyűgözőbb az, ami mindezek felett áll. Nem szabad tehát a fátyolt lebocsájtva hagynunk Isten és a dolgaink között. Tudatosabban és érettebben kell isteni dolgainkhoz közelednünk és azokat így kell megfogalmaznunk is.

A hit, a vallás dimenziói azonban mások, mint az evilági dolgokéi. És aki csak ezekkel akarná megfogni és kifejezni a kifejezhetetlen Istent, annak az értelméből kicsúsznék, mint a fény, amikor a nap elbújik a felhő mögé.

Részben más a hit, és más a vallás. A vallásba beleszülethet az ember. Mondhatja, hogy milyen vallású, akkor is, ha nincs hite. Persze, ha valaki valamilyen környezetbe, például vallásos környezetbe születik bele, könnyebben megértheti a vallás dolgait. Könnyebben lehet hite. De lehet ennek egy olyan veszélye is, hogy a közömbösség, a rossz példák eltompíthatják érzékét, akadályozhatják a lényegekre való haladását.

A nyelv közvetítő az ember és a dolgok között. Igyekszik „megmondani” a dolgokat. A lényegüket. A szóval ki nem fejezhető Istent, aki a szavakon kívül áll, de mégiscsak a szavakkal kell hozzá hidat vernünk. Ezért nem könnyű ez. Mert mi a szavakba születünk bele és a szavakban mozgunk.

II.

Emberségünk alaptörvényei ugyanazok. De emberségünk különböző területeit emberségünkkel megegyező, egyfajta, de mégis más és más törvények kormányozzák. De ezeket nem értjük egyformán. Amikor a teológus beszél például lélekről és annak a sajátságairól, törvényeiről, és ugyanezekről beszél

a pszichológus is, akárhányszor mégis egészen mást „beszélnek”, értenek rajtuk. Ilyen gazdag, sokoldalú és ismeretlen az ember. Milyen komplikált dolog beszélni róla. — Hát még az Istenről?! — Amikor ugyanazt az embertől megfogalmazott fogalmat is másként és másként értjük. Ugyanazt mondjuk, de más gondolunk mögéje. És mégis meg kell találnunk a szavakat, amelyek jelzik az irányt az Isten felé, és amelyek megfelelnek krisztusi világképünknek és hidat vernek róla az emberi lelkek felé.

A mindennapot felemelhetjük szándékunkban, felajánlásainkban, apró áldozatainkban az Istenhez, de azért a mindennap szürke marad. A hősiesség éppen abban van, hogy a szürkeségétől nem engedjük elnyeletni magunkat. Ehhez azonban hit kell. Nem romantikus, hanem erős, természetes, mindennapi, mint maga az élet. Más a tanult, és más a megélt lelkiség. Nem kétséges, hogy melyik az értékeesebb, az igazibb és az erősebb. Melyik az életnek az igazi valósága. Egyéni döntés dolga ez. Döntések sorozatáé, amelyeknek motívuma ugyanaz. És paradoxona az életnek, hogy az életet az tudja a legjobban és legkitartóbban szolgálni, aki hisz a halálban. Úgy hisz, hogy a halál újjászületés az Istenben. A halál nem a vég, hanem az igazi kezdet. És akkor a legjobb, ha előtte az evilági életünk jó volt. És ez azon a síkon fog meg bennünket, hogy itt, ebben mindannyiunknak ez a sorsunk. Egymáshoz való viszonyunkat nagyban befolyásolja. Ebben nem különbözünk. Legalább egy pont van, ahol találkozunk kell. (vö. Josef Sudbrack: Angebot u. Chanze unserer Zeit für eine neue Spiritualität, Geist u. Leben, 1968. 5.)

Nyugtalanságunk és keresésünk oka is ez. A cselekvés igénye afelé is, hogy más emberek, más népek sorsa milyen. Szeretnénk segíteni nekik is, rajtuk is. Nem a szavak szép áradatával, hanem az egyszerű és természetes emberi cselekvés sürgetésével és gyakorlásával. A fiatalok mozgalmában ez is benne van. Legalábbis tudatalattian, vagy homályosan, intuitíve, de biztos megérzéssel.

Amikor szeretetben találkozunk embertársainkkal, akkor az Istenrel is találkozunk. Az Isten szeretet. A metafizikummal is találkozunk bennük: halhatatlan lelket hordoznak. Velük együtt kitágul a lelkünk, és megszabadul az önzésünktől. Önmagunkba-zártságunkon ablak nyílik az Örökkévaló felé, és mi ennek a fénye felé nézhetünk. És megsejthetjük Istent a történelemben, és arra is rásejthetünk, hogy Isten minden történés kiteljesedése és végső pontja: beteljesedése. *Deus adventurus et Deus futurus*: mindenben benne van az Isten, de nem a „minden” az Isten. Meg kell érte küzdenünk, hogy rátaláljunk. Nem úgy van az, hogy a keresztény ember kap egy modellt tőle, illetve az egyháztól, és azt kell részleteiben megvalósítania. Nem. Éppen az Ő akaratából mindig több és több cselekvés, alkotás, törekvés vár az emberre, hogy e nagy komplexumban helyesen és igazán tudja önmagát megtalálni, és önmagát is és a világot is mindig jobban és szebben megalkotni segíteni.

A tökéletesedésünk nem külső minta megvalósítása, hanem emberi lényegünk része, dinamikája. És módjainak, lehetőségeinek a sokasága. Az emberi pluralizmus az Isten gondolatainak a gazdagsága és valósága, ami éppen tökéletesedésünk törekvéseiben, mozdulásaiban, és Isten akaratában egységes.

Az Úr elsősorban cselekedett. Talán többet cselekedett, mint tanított. Cselekedeteivel is mindenkor tanított. „Azt hirdetjük tehát nektek, amit láttunk és hallottunk, hogy ti is közösségben legyetek velünk” (1 Ján 1, 3).

A mi tökéletesedésünk, utunk a különb felé elsősorban nem elmélet, hanem gyakorlat. Az elméletnek tetté, létté való váltása, de Isten ránk vonatkozó akaratához nekünk is hozzá kell adnunk az akaratunkat, a törekvésünket, a munkánkat, hogy az rajtunk és bennünk valósuljon. Bele kell tördelnünk, sokszor kemény, mindig következetes munkánkkal a testünkbe, az életünkbe, a világba, az anyagba. Hitünknek állandó egzisztenciájával.

Az is paradoxona keresztény-voltunknak, hogy csak akkor lehetünk igazán „nem erről a világról valók”, ha ezen a világon is tökéletesen megálljuk a helyünket. Hitünkből születő cselekedeteink és munkánk hidat ver az evilágisá-

gunk és az örökkévalóságunk közé. Egybekapcsolja őket. Ebben a vonatkozásban is egységes és egy a mi életünk. Ezt az egységet a bűn akarja zavarni és akadályozni. Ezért kell a kereszténynek mindennekfelett a bűn ellen lennie, azt legyőznie önmagában, segítenie legyőzni a világban, az életben. Ebből a küzdelemből, amihez mindenkor megkapja Isten segítő kegyelmét, és győzelméből születik meg a keresztény ember lelki szabadsága, ami az ember legszebb dolgai között is a legbékésebb és a legtündöklőbb.

A kereszténység is — lényege szerint — az előhaladást és az ember szabadságát hangsúlyozza és akarja. Az egyes emberét is, és a közösségét is. Az egyes ember szabadsága talán még nehezebb feladat, mint a közösségé. Mindennek legnagyobb veszedelme a *taedium vitae*: az életúntság, főleg olyan fokban és méretekben, mint a római birodalom utolsó idejében volt. A hit, az eszme, az eszmény, az érte való akarat és cselekvés tartja meg az ember lelkét és szellemét frissen és fiatalon.

Nem könnyű az egység, egybeforrottság még két ember között sem, hát még sok, igen sok ember között. Minden ember egy külön kis világ. Ismeretlen és nehezen megismerhető. Nagyszerűnek és egyetemesnek kell annak az értéknek, gondolatnak, hitnek, eszmének lennie, amely a különbözőségek mellett az egységet biztosítja. Biztosan győznie kell ennek ezt az egységet a legjobban veszélyeztető egyéni önzésen.

A kritika az élet sója, de a mindenáron való kritika, a pesszimista kritika elsózza és élvezhetetlenné teszi az életet. Az ilyen kritika nem keresztény erény. Pedig sok keresztény hajlamos erre, ha valami „kívülről” jön. Az ilyenek még nem nyitottak az értékek felé, akárhonnan jöjjenek is azok.

Nem az a nehezebb és nagyobb feladat, hogy megakadályozzuk, akár egyesekben, akár tömegekben az elfordulást a jótól, hanem az, hogy egyáltalán, a jó felé fordítsuk őket, és a jó mellett megtartsuk őket; hogy mindig jobban és mindig mélyebbről segítsük őket a jóhoz. Krisztus Urunk nemcsak tanítója a jónak, hanem Ő maga a jó. Erről az egyház tanítása a norma, a megfogalmazás. Tartalmat, életet azonban csak mi adhatunk neki, külön-külön, és együttesen, élő-eleven hitünkkel és annak megfelelő cselekedeteinkkel, életünkkel, ami a mi számunkra, befelé, békesség és boldogság lesz. A hit teszi a hívőt hívővé és a hívőket közösséggé — az Úr Jézus Krisztusban, akiben együtt hiszünk. És mégis, bizonyos értelemben, másként és másként hiszünk, bizonyos értelemben másként hisszük — ugyanazt. Ez a mi pluralizmusunk — a hitben is, ugyanazon egy hitünkben is. Isten akarta gazdagság az emberi szabadságban. A szeretet szabadságának cselekedeteiben. Abban, hogy eljűk a szeretetet. „Inkább igazságban fogunk élni és szeretetben teljesen egybe fogunk nőni a fővel: Krisztussal. Ő az, aki az egész testet egybekapcsolja és összetartja, a különböző ízek segítségével és minden tag arányos együttműködésével. Így növekszik a test és építi fel önmagát a szeretetben” (Ef 4, 15, 16).

A kereszténység nem egy elmélet közössége, nem elvont igazságok közössége, nem megfogalmazott mondatok közössége, hanem az élet közössége, a szeretet közössége, amiben mindezek benne foglaltatnak. „Keressétek elsősorban Isten országát s annak igazságát, és ezeket is mind hozzá kapjátok” (Mt 6, 33). Ez nem elbizakodottság és álomvárás, hanem állandó készenlét, kötelességteljesítés, munka és jóra való élet, mert hiszen: „aki azt hiszi, hogy áll, ügyeljen, hogy el ne essék”. De az is igaz, hogy: „Hűséges az Isten, aki erőfőkön felül nem hagy megkísérteni, hanem a kísértéssel együtt a szabadulás lehetőségét is megadja, hogy kibírjátok” (1, Kor 10, 12—13).